

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

'Doe uw werk met plezier alsof het voor de Heer is en niet voor de mensen.

Efeziërs 6:7

Het leven dat we leven wordt voor een groot deel bepaald door het werk dat we doen. Elke dag weer, wanneer de zon opkomt, staan we op om het werk te doen dat gedaan moet worden. Het is treffend hoe verschillend mensen aan kunnen kijken tegen werk. Het is prachtig als je passie voelt voor je werk, als je telkens weer met zorg, enthousiasme en toewijding aan de slag gaat. Het werk dat we doen is een grote factor in onze bestaanszekerheid, het leven dat we opbouwen. Door ons werk kunnen we bouwen aan een goede toekomst voor onszelf en ons gezin. Het werk is vaak een plaats waar we elkaar uitdagen, waar we elkaar prikkelen om beter te worden, om te groeien in kunde en in vaardigheden. Werk is ook een kans om dienstbaar te kunnen zijn. Hoe goed is het niet om een ander te mogen helpen, om zorg te geven? Werk geeft zin aan ons bestaan. Dat is de positieve kant van werk.

Maar het werk heeft ook een heel andere kant. Vaak is het werk ook de plaats waar mensen stilletjes lijden aan zichzelf. Want als je geen plezier en vervulling vindt in je werk, dan is 8 uur werken op een dag ongelofelijk lang. We kennen allemaal wel iemand in onze omgeving: mensen die te vaak teleurgesteld werden, mensen die zich niet gewaardeerd voelen en zich elke dag naar hun werk moeten slepen. Het werk als de plaats waar de lauwheid van het leven, de grauwheid en lusteloosheid zich opdringt.

Hoe verschillend mensen naar werk kijken, heeft vaak ook te maken met de generatie waartoe wij behoren. De babyboomgeneratie, waartoe ook velen van ons behoren, zijn geboren tijdens of vlak na de Tweede Wereldoorlog. Het is de generatie die de maatschappij weer opbouwde na een tijd van oorlog, en de welvaarsstijging heeft doorgemaakt. Door veel en hard te werken hebben mensen die behoren tot deze generatie vaak een goed en stabiel leven kunnen opbouwen. Een stevige arbeidsmoraal, toewijding en trouw zijn vaak de waarden die zij belangrijk vinden.

Maar de tijd staat niet stil. Onderzoek naar de beleving van werk, laat zien dat generatie z - de mensen dus die geboren zijn tussen 2015 en 2021, een andere kijk heeft op de waarde van werk. Hun leven van deze jonge mensen speelt zich grotendeels online af. Ze staan dan ook constant in verbinding met anderen, met alle prikkels die daarbij horen. Meer nog dan andere generaties, groeien zij op in een maatschappij waar alles dynamisch en flexibel is. Ze leven in een wereld waarin je het zelf moet maken, en waarbij je zelf verantwoordelijk bent voor je eigen leven. Ze ervaren weinig houvast, en maken van dichtbij mee hoe jongeren al vanaf een jonge leeftijd worstelen met burn-outs en mentale problemen, omdat ze de ratrace en die druk die ze ervaren, steeds moeilijker kunnen volhouden. Ze zijn soms niet ouder dan 17 jaar, wanneer ze voor het eerst opgebrand raken.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat ze andere vragen stellen. Net als iedereen verlangen ook zij naar een goed bestaan en naar werk dat voldoening geeft. Maar het salaris dat zij verdienen is daarbij niet het enige dat telt. Net zo belangrijk, zo niet belangrijker, is voor hen een goede balans tussen werk en vrije tijd. Ze hunkeren naar

gemeenschapszin en meer aandacht voor mentale gezondheid. Leef je nu om te werken of werk je om te leven? Is het leven niet meer waard dan werk alleen?

De vragen die horen bij deze postmoderne tijd komen heel dicht bij het gepeins van Prediker. Vragen die je misschien ook zelf herkent. 'Kom, laat ik proberen de genoegens van het leven te smaken en te genieten van het goede' (Pr 2:1). Wat gebeurt er als ik mijzelf onderdompel in de vreugde van de wijn? Wat zal ik ontdekken over de waarde van het leven als ik deze dwaasheid voor even onderzoek? Het zijn vragen die in alle tijden herkenbaar zijn. Het hoort gewoonweg bij volwassenen worden: dat je leert genieten van het leven en daarbij gezonde grenzen trekt. Prediker noemt het niet voor niets een dwaasheid: een grenzeloos zoeken naar vrolijkheid zal een mens niet ver brengen. Wie zich daarin verliest krijgt onherroepelijk te maken met leegte en zinloosheid.

Vanaf vers 4 begint de Prediker terug te kijken op zijn werkzame leven, op alles wat hij bereikt heeft in zijn leven. Hij heeft niet alleen veel wijsheid verzamelt, maar ook veel bezittingen. Hij heeft tuinen en parken aangelegd; in zijn wouden maakte hij vijvers, hij verwierf zich dienaren en dienstmeiden, een grote stapel vee. Ook zilver en goud verzamelde hij. Hij heeft meer bezit vergaard dan hij zich kon wensen. In zijn woorden klinkt trots door om alles wat hij bereikt heeft. 'Ik werd groot', schrijft hij in vers 9, 'en mijn bezit nam toe'.

En toch voelt hij zich niet rijk, want dezelfde vragen naar zin en naar geluk blijven zich opdringen. In vers 11 lezen we: 'maar toen nam ik alles wat ik ondernomen had nog eens in ogenschouw'. In de grondtekst staat er dat hij zich omdraaide (*pānâ qal* = wenden / omkeren). De Prediker staat stil bij zijn leven. Hij heeft zijn blikveld gekeerd; onderzoekend kijkt hij terug op alles wat hij bereikt heeft. De toon verandert en wordt steeds melancholischer. Tot twee keer toe gebruikt Prediker een woord dat de NBV hier heel mooi en poëtisch vertaalt met 'moeizaam gezwoeg' (*āmāl* = 'werk' of 'moeite'). Maar liefst 11 keer komt dit terug in het tweede hoofdstuk van het boek Prediker (Pr 2:10,11,18,19,20,21,22,24).

Nu hij terugkijkt op al zijn werk, dringt het besef door hoeveel moeite en inzet zijn prestaties hem hebben gekost. Het is allemaal niet vanzelf gegaan. En nu al zijn werken erop zitten en het begint door te dringen dat hij al zijn bouwwerken zal moeten nalaten aan anderen, die hier niets voor gedaan hebben, vraagt hij zichzelf af of hij niet de wind heeft nagejaagd. Is niet alles lucht en leegte? Wat is mijn werk nu waard geweest?

De vragen die vandaag leven in onze maatschappij, zijn dus helemaal niet zo typisch voor onze postmoderne tijd. Dat blijkt wel uit het getob van Prediker. En ook in de Efezebrief komt het voorbij. In het korte gedeelte dat we vandaag met elkaar gelezen hebben spreekt Paulus zowel slaafgemaakte mensen als meesters aan. De gemeenten die Paulus stichtte waren divers. Zowel mannen als vrouwen, Grieken en Joden kwamen er samen. En ook slaafgemaakte mensen hoorden erbij.

Slavernij was alom tegenwoordig in de Romeinse wereld waarin Paulus leefde. Slaven werkten in huishoudens, in mijnen, in het leger, in de bouw en andere dienstverlenende beroepen en ambachten. De omstandigheden verschilden vaak van

gebied tot gebied, maar één ding was wel hetzelfde: slaafgemaakte mensen leefden in onvrijheid en behoorden tot de laagste klasse in de samenleving. Ze konden geen bezit opbouwen of een gezin stichten. In alle opzichten waren zij zelf het eigendom van hun meester.

Paulus heeft oog voor deze kwetsbare groep mensen. Het is alsof hij hun gedachten kent, de vragen waar ze mee worstelen, de nutteloosheid die hen steeds weer overvalt. Wat heeft mijn werk voor waarde als ik geen bestaan voor mijzelf op kan bouwen? Als ik misschien wel nooit vrijgekocht zal worden? Wat ben ik eigenlijk waard?

Paulus stelt de slavernij als dusdanig niet ter kritiek. Dat zou op veel te veel weerstand hebben gebotst. Wat Paulus wel doet is mensen meenemen in het visioen van de toekomstige wereld, het koninkrijk van God, waarin er geen slaven en geen meesters meer zullen zijn. Die wereld die nog steeds komende is. Want ook vandaag leven wij niet in een wereld zonder slavernij. Moderne slavernij omvat gedwongen en oneerlijke arbeid. Denk aan mensen die van hun vrijheid worden beroofd en krijgsgevangen worden gemaakt; denk aan de vele slaafgemaakte kinderen in de derde en de vierde wereld, die in erbarmelijke omstandigheden moeten werken; aan de jongens en meisjes – ook hier in Europa – die door armoede in de prostitutie worden gedwongen. De organisatie *Walk Free* schat dat er wereldwijd zo'n 50 miljoen mensen het slachtoffer zijn van moderne slavernij.

In de gemeenten die Paulus sticht, gaat hij steeds uit van wat gangbaar is en normaal wordt geacht in de Romeinse samenleving van die tijd. Hij kan ook niet anders. Maar wat Paulus vervolgens ook doet, is het van binnenuit veranderen van de waarden die leefden over werk en slaafgemaakte mensen. In alle filosofische regelgeving die er in de Romeinse wereld bestond, ging alle aandacht uit naar de meesters, de eigenaars van de slaven. Een slaaf had gewoonweg zijn meester te gehoorzamen. Niemand keek ervan op of om als een meester zijn slaven onnodig sloeg of misbruikte.

Daarom is deze tekst uit de Efezebrief zo revolutionair. We zagen het vorige week al, toen het ging over ouders en kinderen. Kinderen hebben niet slechts te gehoorzamen aan hun ouders. Ze hebben ook rechten. En dat past Paulus nu toe op de relatie tussen slaafgemaakten en meesters. En ook nu weer benadrukt Paulus de wederkerigheid. In de gemeente van Christus staat wederzijds respect, eerbied en zorg voor elkaar voorop.

Aan de slaafgemaakte christenen zegt Paulus hier: 'gehoorzaam uw aardse meester zoals u Christus gehoorzaamt' (Ef 6:5). Paulus kiest zijn woorden zorgvuldig en speelt hier met het Griekse *douloi*, dat zowel 'slaaf' als 'dienaar' kan betekenen. Hij roept hen op om hun werk zonder uiterlijk vertoon te doen. Laat je inzet niet gericht zijn om aanzien te verwerven of de goedgunstigheid van mensen, maar doe je werk als slaven, als dienaren van Christus.

Het voorbeeld dat Paulus hier noemt heeft me deze week doen denken aan de verhalen die mijn schoonvader vaak vertelde over de fabriek waar hij werkte. Door de week maakten de werkmannen niet veel haast, en werd er uitgebreid gepauzeerd en gekletst. Totdat de vrijdagavond aanbrak, en bleek dat het werk niet klaar was. Het

waren heel vaak dezelfde lieden die zich aanmeldden om zogenaamd over te werken. Ze dachten baat te hebben bij deze oneerlijke gang van zaken: ze werden dubbel betaald, en iedereen kon immers zien hoe dienstbaar ze waren door in hun vrije weekend terug te keren naar het werk. Deze manier van doen was zo gewoon geworden, dat niemand ervan opkeek.

Het is een wijze raad die Paulus meegeeft, waar ook wij veel van kunnen leren. Als je al je eigenwaarde halen moet uit het werk dat je doet, of uit de positie die je inneemt, dan zul je vroeg of laat geconfronteerd worden met leegte. Laat je werklust dus niet bepalen door wat mensen vinden, maar doe alles wat je doet voor God, en probeer daar vreugde in te vinden. Je bent wijs als je zo in het leven kunt staan. Doe alles met vreugde voor God.

Ook de meesters spreekt Paulus aan. Een christen zal zijn slaven met goedheid behandelen. Laat alle dreigementen dus achterwege, schrijft hij met klem (Ef 6:9). Want zowel slaven als meesters, zo houdt Paulus hen voor hebben dezelfde Heer in de hemel. En dan die laatste zin, die boekdelen spreekt: 'en dat Hij geen onderscheid maakt'. In Gods ogen zijn er geen slaven en geen meesters. Jezus zelf heeft alle onderscheid afgebroken. Wij zijn er meesters in om mensen in categorieën te plaatsen. Maar zo kijkt Christus niet. De muren die wij bouwen heeft hij afgebroken. In de Galatenbrief schrijft Paulus:

Door het geloof en in Christus Jezus bent u allen kinderen van God. U allen die door de doop één met Christus bent geworden, hebt u met Christus omkleed. Er zijn geen Joden of Grieken meer, slaven of vrijen, mannen of vrouwen – u bent allen één in Christus Jezus. En omdat u Christus behoort, bent u nakomelingen van Abraham, erfgenamen van de belofte (Gal 3:26-29).

Juist voor slaafgemaakte mensen is de kerk een plaats van hoop, een plaats waar de belofte klinkt dat die nieuwe wereld komen zal, waar alle mensen vrij zijn en er geen slavenarbeid meer zal zijn. Wie nu nog hongeren en dorsten naar gerechtigheid, zullen op een dag verzadigd worden. Wie nu nog treurt, zal getroost worden. Wie nu nog lijden en vanwege de gerechtigheid vervolgd worden, juist zij zullen bevrijd worden. Dat is het visioen van Gods koninkrijk. Een wereld die bevrijd zal worden van onrecht, oorlog, schuld en lijden. Een wereld die vandaag zo ongelofelijk ver weg lijkt.

Maar in de gemeente van Christus mag een glimp van dat koninkrijk nu al doorbreken. Wij zijn allen één in Christus. Hij heeft alles al verzoend en is voor ons de weg van het kruis gegaan. Er is geen onderscheid, niet in zijn ogen. Onthoud dat en weet dat je leven meer waard is dan het werk dat je doet. Niet onze successen en prestaties, maar wie wij zijn als broeders en zusters. Dat is voor de Heer van waarde. Dat je leeft voor zijn aangezicht en in verbondenheid en trouw met je naasten, de mensen om je heen. Het gaat erom dat de gezindheid van Jezus, dat zijn eenvoud en nederigheid, de liefde waarmee Hij zichzelf gaf voor anderen, ook in ons gewekt wordt. Doe je werk dus niet om gezien te worden. Maar doe je werk uit dienstbaarheid aan God. Want God zal ieder belonen en naar waarde schatten om het goede dat zij gedaan hebben. Laat al je inzet, je werk en dienstbaarheid dus op Hem gericht zijn!

Prijs en loof de Heer, elke dag.

Dan zegent Hij het werk van onze handen.